

SIFATLARA DAYALI KİŞİLİK TESTİ (SDKT): GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Doç. Dr. Nadir Çeliköz
Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, İstanbul
ncelikoz@gmail.com

Nilüfer Şeker Sır
Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, İstanbul
sekernil@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, Beş Faktörlü Kişilik kuramı doğrultusunda geliştirilen “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi” nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır. Ölçeğin geçerliliği Doğrulayıcı Faktör Analizine, güvenilirliği ise Cronbach Alpha ve Split Half iç tutarlılık katsayılarına göre değerlendirilmiştir. Araştırma, 2015-2016 eğitim yılında YTÜ ile MÜ Eğitim Fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 529 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. Orjinali 40 madde olan ölçeğin 13 maddesi, faktör yüklerinin düşük olması ve örtük değişkenlerle hata kovaryanslarının ilişkili olması sebebiyle incelemeden çıkarılmıştır. Geçerlilik analizi sonucunda, Nevrotiklik dışındaki diğer dört boyutun üst düzey gizil değişken olan SDKT ile yüksek ve birbirine yakın oranlarda anlamlı ilişki gösterdiği, Nevrotiklik gizil değişkeninin ise diğer boyutların aksine SDKT ile negatif-anlamlı bir ilişki gösterdiği gözlenmiştir. Bu durumun, Nevrotiklik boyutun normal olmayan, hastalıklı bir kişilik özelliği olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İkinci düzey gizil değişkenler ile gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik t-değerlerinin 5.93 ile 12.75 arasında değiştiği, ayrıca yedi adet farklı Uyum İndeksinin modelin 5 faktörlü yapısını kuramsal olarak desteklediği belirlenmiştir. Güvenirlğe yönelik hesaplanan Cronbach Alpha ve Split Half değerlerinin sırasıyla 0.85 ve 0.83 olduğu belirlenmiş, bu durum veri toplama aracının yüksek düzeyde güvenirlğe sahip olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen adayları, kişilik, geçerlilik-güvenirlük, doğrulayıcı faktör analizi (DFA).

PERSONALITY TEST OF ADJECTIVES (PTA): A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

The aim of this study is to test the validity and reliability of “Personality Test of Adjectives” which is developed in accordance with the Five Factor Personality Theory. Validity of the questionnaire was assessed by Confirmatory Factor Analysis, whereas the reliability was identified with Cronbach's Alpha and Split Half consistency coefficients. The study was carried out on 590 students those are studying in Yıldız Technical University and Marmara University during 2015-2016 academic year. 13 item of the original questionnaire, whose factor weights are found to be low and error covariances associated with the other latent variables, was excluded from the investigation. As a result of the validity test, it is found that all the dimensions except Neuroticism show significant relationship with PTA. Neuroticism on the other hand, shows negative-significant relationship with PTA. The reason of this situation is believed to be due to the morbid trait of Neuroticism. It is found that t values for the relationships between observed and second level latent variables (dimensions) vary within 5.93 and 12.75. It is also discovered that seven different compliance indexes support the 5-factor structure of the model. Cronbach's Alpha and Split Half consistency coefficients were computed as 0.85 and 0.83 respectively, indicating a high level of reliability.

Keywords: Prospective teachers, personality, validity-reliability, confirmatory factor analysis (CFA).

GİRİŞ

Kişilik, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir (Baymur, 1993, s.253). Erikson (1984)'a göre insan yapısının, duygusal durumunun, davranış biçimlerinin, ilgilerinin, yeteneklerinin ve diğer psikolojik özelliklerinin en karakteristik ve orijinal bütünüdür.

Literatürde kişilik hakkında yapılan birçok tanımlamada onun özellikle bireyden bireye farklılık gösterdiği, ayırt edici ve kalıcı özellikler sergilediği vurgulanmaktadır. Örneğin Vecchio (1988) kişiliği, bireyi diğerlerinden ayıran nispeten kalıcı özellikler ve eğilimler olarak tanımlarken, Greenberg (1999) ondan, bireyler tarafından sergilenen özgün ve nispeten sabit davranış, düşünce ve duygu kalıbı olarak bahsetmektedir. Durna (2005), kişiliği oluşturan asıl temel fiziksel, zihinsel ve duygusal yönden pek çok farklılık gösteren bireylerin bunun sonucunda olayları ve olguları yorumlamadaki farklılığı olduğunu ifade etmektedir. Bu bakımdan, kişilik, bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme tarzını ortaya koyan, düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karakteristik görüntüleridir (Tomrukçu, 2008).

Kişiliğin temel boyutlarının belirlenmesi son yıllarda kişilik araştırmalarında üzerinde en çok çalışılan hususların başında gelmektedir. (Tomrukçu, 2008) Özellikle son yirmi yılda yapılan araştırmalar sonucunda kişilik özelliklerinin beş faktör altında değerlendirilebileceğini ileri süren yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (McAdams vd., 2010). Morsünbül (2014), günümüzde pek çok araştırmacının kişiliğin odağının beş özellik altında toplanabileceğinde hemfikir olduklarını aktarmaktadır.

Paul Costa ve Robert McCrae tarafından 1985'te geliştirilen Beş Faktör Kişilik Kuramı bütün kişilik özelliklerini bünyesinde toplayan ve bu özellikleri geniş kapsamlı olarak açıklayan bir kuramdır (Merdan, 2013). Bu noktada McCrae ve Costa (2006), Beş Faktör Kişilik Kuramını, evrensel ve eksiksiz bütün kişilik özelliklerinin, gözleme dayalı olarak beş temel boyutta ele alınıp sınıflandırılması olarak tanımlamaktadır. Goldberg (1992), beş temel boyutu, dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrozizm ve gelişime açıklık olarak ifade etmektedir.

Dışa Dönüklük (Extraversion): Bireylerin sosyal, girişken, konuşkan, samimi, dürüst, çabuk ilişki kurabilen, cesur, iddialı, enerjik, neşeli, iyimser, eğlenmeyi seven, insan odaklı ve sevgi dolu bir yapıya sahip olmalarını ifade etmektedir (Stevens ve Ash 2001). Bu tür kişiliğe sahip bireylerin iletişim kurarken sıkıntı yaşamadıkları, aktif, sempatik etkileyici ve baskın bireyler oldukları söylenmektedir (Morsünbül, 2014).

Uyumluluk (Agreeableness): Kişilerin iyi huylu, ılımlı, işbirlikçi, yardımsever, duygusal, olgun, uyumlu, iyiliksever, başkalarına karşı dikkatli, kendine yetebilen, sempatik, açık sözlü, fedakâr, alçak gönüllü, esnek, yumuşak kalpli, güvenilir, kibar, hoşgörülü, başkalarını seven, samimi, arkadaş canlısı gibi özelliklere sahip olmasıdır (Somer vd. 2002). Uyumlu bireylerin buldukları ortamın yapısına göre hareket ettikleri, herhangi olumsuz bir durum karşısında ılımlı ve sakin bir şekilde hareket ederek çözüm yoluna gittikleri ve başkalarıyla olumlu ve karşılıklı ilişkileri sürdürme eğiliminde oldukları söylenebilir (Morsünbül, 2014; Tatlıoğlu, 2013).

Sorumluluk (Conscientiousness): Bu boyut, bireylerin amaca yönelik dürtülerini iyi kontrol edebildikleri gibi ayrıntılara da ne kadar dikkat edebildiklerini ölçmektedir. Sorumluluk sahibi bireyler güvenilir, kararlı, titiz, tertipli, organize olmuş, dakik, güçlü, iradeli bir yapıya sahiptirler (Yürür, 2009). Bu özelliğe sahip bireyler planlı, organize disiplinli bir duruş sergilerken kendilerine verilen sorumluluğu titiz bir şekilde yerine getirmeye çalışırlar ve sorumluluk almaktan kaçınmazlar (Bruck ve Allen, 2003).

Nevrotizm (Neuroticism): Bu faktörün tanımlayıcı özellikleri arasında yetersiz, güvensiz, çekingen, endişeli, heyecanlı, kaygılı, kendine güvenmeyen, kötümser ve duygusal gibi kişilik özellikleri yer almaktadır (Costa vd., 1986). Nevrotizmin tersi olan duygusal denge özelliğine sahip bireyler ise eleştiriye açık, sakin, kendinden emin özellikler taşıyan, olumsuz duygu ve durumlarla etkin bir şekilde baş ederler (Goldberg, 1992).

Gelişime Açıklık (Openness to Experience): Gelişime açık bireylerin, hayal gücü geniş, entelektüel, maceracı, zeki, meraklı, yaratıcı, yeniliklere açık gibi özellikler taşıdıkları söylenmektedir (Bono ve diğ., 2002). Gelişime

açık bireyler işlerinde daha başarılı olmak amacıyla kendilerini yenileme, yetenek ve becerilerini geliştirme eğilimindedirler (Bitlisli ve diğ., 2013; Karaman ve diğ., 2010).

Beş Faktör Kişilik Kuramı ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle uyarlama ve ölçek geliştirme çalışmalarına rastlanmaktadır (Bacanlı vd., 2009). Somer (1998)’in yetişkinler üzerinde yürüttüğü çalışmada, birinci düzey (first order) analizi yapılarak seçilen 235 adet sıfatın faktör analizi sonucunda beş temel faktör boyutunda temsil edildiği tespit edilmiş, bu sıfatların kişilik özelliklerinin temsilcisi olduğu belirlenmiştir. Somer ve Goldberg (1999) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada ise Somer (1998)’in kişilikle ilişkili Türkçe sıfat değişkenleri üzerindeki tespitleri temel alınarak oluşturulan 179 çift sıfat, hem Türk hem de Amerikan örneklemleri üzerinde kullanılmış, değişkenlerin beş faktör yapısı açık bir şekilde ortaya konulmuştur (Bacanlı vd, 2009).

Peabody ve Goldberg’in çalışmasının tekrarlandığı ve genişletildiği söz konusu araştırmada ayrıca, uzlaşma ve sorumluluk faktörlerinin heterojen örneklemdaki faktör yükleri göreceli daha yüksek bulunmuştur. Böylelikle temelde dile dayalı bir hipoteze bağlı olarak geliştirilen Beş-Faktör modeline dayalı sınıflamanın, ana dilimizdeki kişilik özelliklerini belirten sıfatlarla yapılan çalışma sonuçlarıyla da desteklenmesi, kültürümüze uygun normal ve çok boyutlu kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik üst düzey bir faktör çatısı olarak uygun bir temel oluşturduğunu göstermiştir. Buradan yola çıkarak Somer ve arkadaşları (2001) tarafından Türkiye’de Beş Faktör Kişilik Envanterinin geliştirilmesi çalışması yapılmış ve beş temel faktörü olan 17 alt boyutu bulunan 220 maddeden oluşan ölçek formu hazırlanmıştır. Bu ölçeğin geliştirilmesiyle Beş Faktör’ün Türk kültüründeki görünümünün incelenmesi sağlanmıştır (Bacanlı vd, 2009).

Gülgöz (2002)’ün gerçekleştirdiği diğer çalışmada NEO-PI-R’in Türkçe versiyonunun orijinal beş faktör yapısına uygun olduğu bulunmuştur. Çalışmada tespit edilen Türk yetişkin örneklemleri ve Amerikan örneklemleri arasındaki ayrılıkların, kültürel faktörlerin işlevlerinden kaynaklandığı yorumu yapılmıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmaların temeli dilimizin içinde yer alan sıfatların seçilerek bunların beş faktör yapısına uygun olup olmadığının faktör analizleri sayesinde bulunmasına dayanmaktadır. Bu amaçla Bacanlı ve arkadaşları (2009), doğrudan Beş Faktör modelinden yola çıkarak bu faktörlere uygun sıfat çiftleri kullanarak madde sayısı az, iki uçlu bir ölçek geliştirmişlerdir. Böylelikle şimdiye kadar izlenen yöntemlerden farklı bir yöntemle Türk üniversite örneklemleri üzerinde beş faktör kişilik boyutları, 40 madde ile ölçülmeye çalışılmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Doğrulamalı faktör analizi, gözlenebilir faktörlerden oluşan (gizil değişkenler) faktöriyel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Şimşek, 2007). Bacanlı ve arkadaşlarının geliştirdiği Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)’nin doğrulamalı faktör analizi çalışmasının daha önce yapılmamış olması ölçek kullanımının yaygınlaştırılması ve daha güvenilir hale getirilmesi açısından önem taşımaktadır. Buraya kadar verilen bilgiler doğrultusunda bu çalışmanın amacı, Bacanlı ve arkadaşları (2009)’nın geliştirmiş olduğu Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)’nin doğrulamalı faktör analizi ile faktör yapısını incelemek, güvenilirlik analizlerini yapmak ve yapı geçerliliğini sınamaktır.

Bu doğrultuda bu araştırmada temel problem olarak, beş faktör modelinden yola çıkarak geliştirilen Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)’nin doğrulamalı faktör analizi ile geçerliliğinin ne olduğu sorusu ele alınmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Bu araştırma İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi ile Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 529 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. Öğretmen adaylarının memleketleri çok çeşitlilik göstermekle birlikte 445 (% 84,1)’i İstanbul’da yaşamaktadır. Adayların 450 (% 85,1)’si lisans, 79 (% 14,9)’u ise Pedagojik Formasyon Eğitimi alan öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubu içerisinde yer alan öğrencilerin 146 (%27,6)’sı erkek, 383 (% 72,4)’ü ise kadın öğretmen adayından oluşmaktadır. Yaş dağılımları 17 ile 39 arasında değişirken, yaş ortalamaları 21.18 (\pm 3.44)’dir. Öğretmen adaylarının; 76 (% 14.4)’sı BÖTE, 81 (% 15.3)’i Okul Öncesi, 52 (% 9.8)’si Edebiyat, 69 (% 13.0)’u İngilizce, 30 (% 5.7)’u Kimya, 52 (% 9.8)’si Sosyal Bilgiler

ve 131 (% 24.8)'i de Türkçe branşlarında öğretmen olmak için eğitim almaktadır. Lisans öğrencilerinin 121 (% 22.9)'i 1. Sınıf, 175 (% 33.1)'i 2. Sınıf, 98 (% 18.5)'i 3. Sınıf ve 56 (% 10.6)'sı da 4. Sınıfta öğrenim görmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarının 427 (% 80.7)'si okudukları fakülteyi ve öğretmenliği, üniversite tercih sıralamasında ilk beş içerisinde tercih etmişlerdir. Çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarının seçiminde olasılık temelli örnekleme tekniklerinden seçkisiz (random) örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bununla birlikte adayların seçiminde veri toplama aracının uygulandığı gün okulda bulunan ve ölçme aracını doldurmaya istekli olanlar arasından gönüllülük esasına dayalı olarak seçim yapılmıştır. Toplam 580 öğretmen adayı ölçme aracını doldurmaya istekli olmuş ancak 21 öğretmen adayı veri toplama aracını ya teslim etmemiş ya da doldurmadan teslim etmiştir. Doldurularak teslim edilen ölçek araçlarından bir kısmı ise kayıp verilerden, bir kısmı ise tutarsız doldurmalarından dolayı incelemeye dahil edilmemiştir. Sonuç olarak araştırma grubu toplam 529 öğretmen adayından oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Beş Faktörlü Kişilik kuramı doğrultusunda Bacanlı ve Diğerleri (2009) tarafından geliştirilmiş olan "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" nin Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile test edilerek, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılabilmesi için ilk olarak ölçeğin sahibi olan Hasan Bacanlı'dan hem yüz yüze görüşme hem de e-posta yoluyla kullanım izni alınmıştır. "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" nin orijinali; (1) Nevrotiklik-7 madde, (2) Dışa Dönüklük-9 madde, (3) Gelişime Açıklık-8 madde, (4) Uyumluluk-9 madde ve (5) Sorumluluk-7 madde olmak üzere beş boyut ve toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Bacanlı (2009) tarafından 285 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan geçerlilik-güvenirlik çalışmasında yapı geçerliğini test etmek için Temel Bileşenler Analizi ve Direct Oblique döndürme yönteminden yararlanılmıştır. Güvenirlik analizinde ise test-tekrar test ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarına bakılmıştır. Geçerlilik çalışması için yapılan açımlayıcı faktör analiz sonucuna göre ölçme aracı beş faktörlü bir ölçek olarak bulunmuş ve beş faktörün birlikte toplam varyansın % 52.64'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin uyum geçerliliği ile ilgili olarak 4 farklı ölçekle ilişkisi incelenmiştir. Bunlar; "Sosyotropi Ölçeği", "Çatışmalara Tepki Ölçeği", "Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği" ve "Sürekli Kaygı Envanteri"dir. Yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon sonuçlarına göre genel olarak ölçme aracının alt boyutlarının, uyum geçerliği için kullanılan ölçeklerle orta düzeyde anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu gözlenmiş ve bu sonuçlara göre uyum geçerliği bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili yapılan çalışmalarda ise ölçme aracının beş boyutu için 0.73 ile 0.89 arasında iç tutarlılık katsayıları elde edilmiştir. Ölçekle ilgili olarak yapılan bir diğer güvenilirlik çalışması da test-tekrar test güvenilirlik çalışmasıdır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin boyutları arasındaki korelasyon değerlerinin 0.68 ile 0.86 arasında değiştiği belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, ölçme aracının iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirliklerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Sonuç olarak orijinal ölçme aracı 5 boyut ve 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı pratik bir şekilde yaklaşık 13 dakikalık bir süre içerisinde kullanıcılar tarafından doldurulabilmektedir. Uygulamada, iki zıt kutup olarak verilen sıfatların kullanıcılar tarafından doldurmaları istenmekte, katılımcıdan kendisini her iki uçta yer alan sıfatlardan hangisine daha yakın görüyorsa ilgili boşluğu işaretlemesi istenmektedir. Katılımcılar yedi seçenek halinde verilen zıt kutuplu sıfatlara (1) Çok uygun, (2) Oldukça uygun, (3) Biraz uygun, (4) Ne uygun, ne uygun değil, (5) Biraz uygun, (6) Oldukça uygun ve (7) Çok uygun seçeneklerinden birisini işaretleyerek cevap vermektedirler.

İşlem

Bu araştırmada Beş Faktörlü Kişilik kuramı doğrultusunda Bacanlı (2009) tarafından geliştirilmiş olan "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" nin temel geçerlik çalışması olarak yapı geçerliği incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesinde Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) kullanılmıştır. Orijinal Ölçme aracının Bacanlı (2009) tarafından Türk kültürüne duyarlı şekilde ve Türk kültürü temel alınarak hazırlanmış olması ve yine üniversite öğrencileri üzerinde uygulanarak geçerlilik güvenilirlik çalışmalarının yapılmış olması nedenleriyle bu araştırmada ayrıca Açımlayıcı Faktör analizi (AFA) yapılmasına gerek duyulmamış, yalnızca DFA ile mevcut yapının teyit edilmesi çalışması yürütülmüştür. Çünkü DFA kuramsal bir temele dayanarak çeşitli değişkenlerden oluşturulan faktörlerin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirme amacıyla kullanılmaktadır. Bir diğer ifadeyle DFA ile önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığı, ne derece uyumlu olduğu araştırılmaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmada daha önceden beş faktörlü bir model olarak kurgulanmış olan kişilik testinin sınanmasında LISREL 8.51 programından yararlanılmış, yapı ve modele ilişkin çoklu uyum indeksleri incelenmiştir. Yapı ve modelin işlerliğine karar vermek için; Chi-Square Goodness, Goodness of Fit Index (GFI), Comparative Fit Index (CFI), Normed Fit Index (NFI), Incremental Fit Index (IFI),

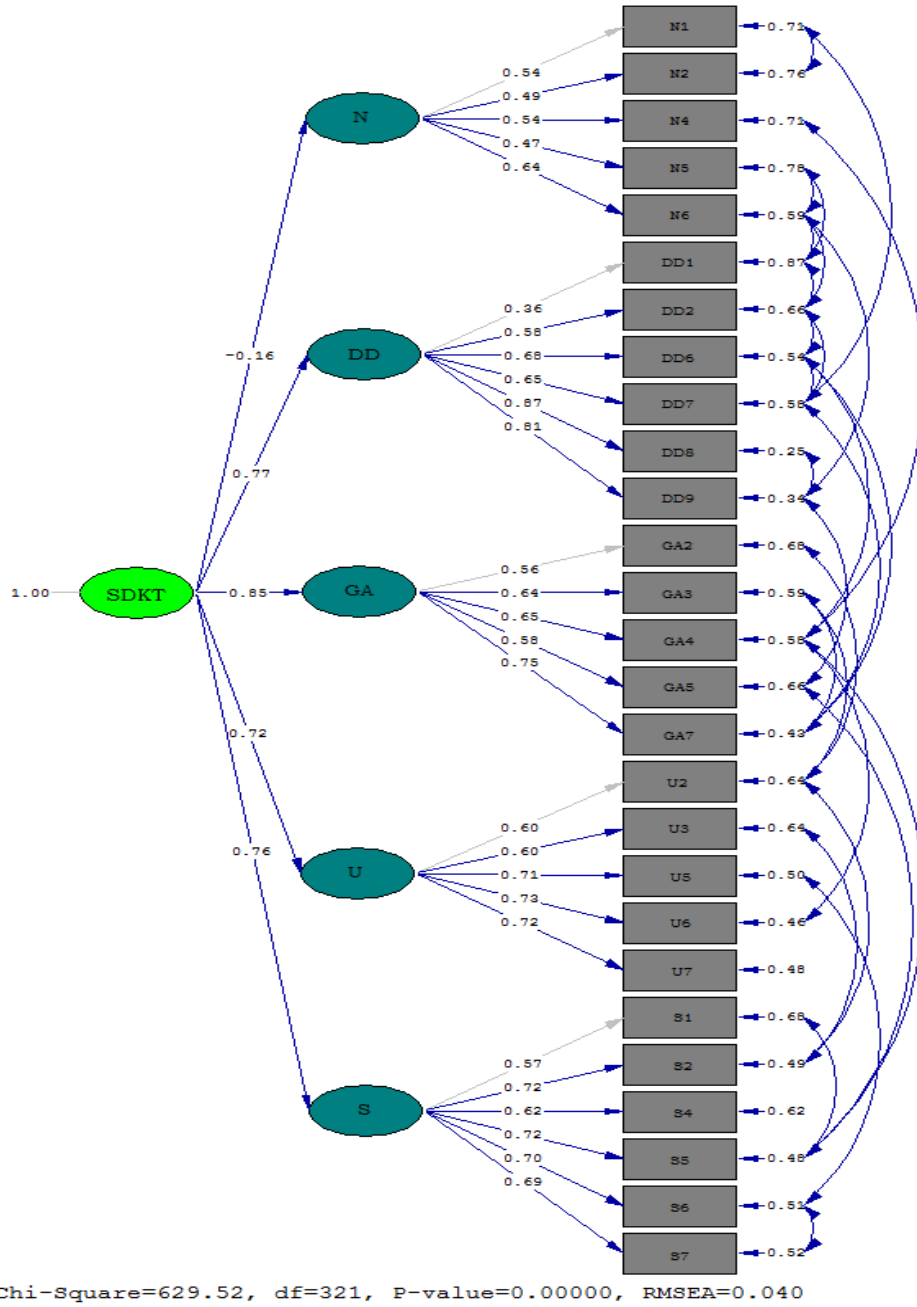
Root Mean Square Residuals (RMR) ve Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) uyum indeksleri incelenmiştir. Uyum indekslerinde genelde olduğu gibi GFI, CFI, NFI, RFI ve IFI için $>.90$, RMSEA ve RMR için $<.05$ ölçüt olarak alınmıştır (Hu & Bentler, 1999). Ölçeğin güvenilirliğinin tespitinde Cronbach Alpha iç tutarlık hesaplamasının yanı sıra, madde analizi, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ve t testi kullanılarak üst %27 ile alt %27'lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığı incelenmiştir.

BULGULAR

Geçerlilikle İlgili Bulgular

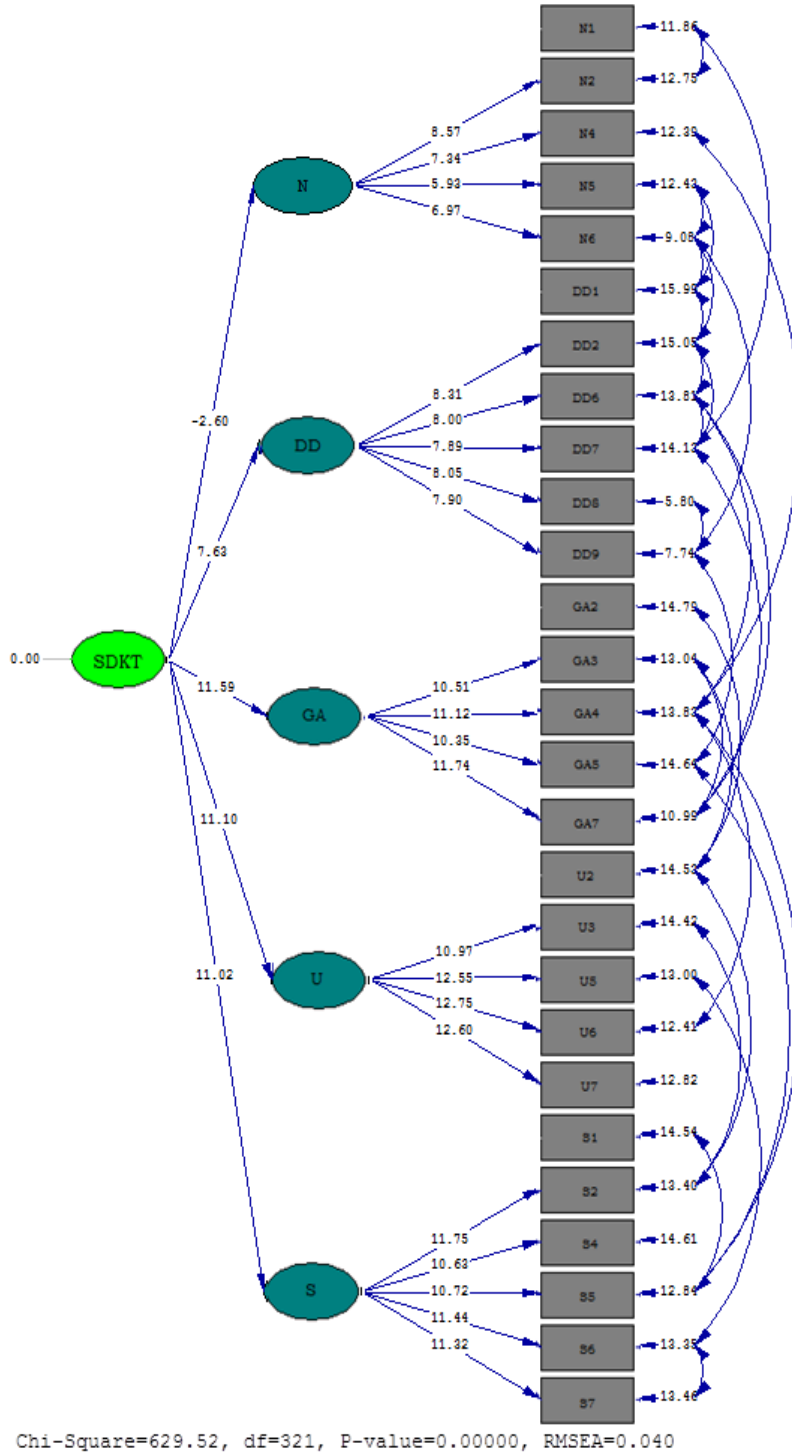
Beş faktörlü kişilik kuramı doğrultusunda hazırlanan sıfatlara dayalı kişilik testinin 5 faktör ve 40 maddeden oluşan yapısının doğruluğunu teyit etmek amacıyla 529 öğretmen adayı üzerindeki uygulamalardan elde edilen verilere LISREL 8.51 programı aracılığıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (Confirmatory Factor Analysis) uygulanmıştır. Modeli test etmek için üst-düzye gizil değişken olarak isimlendirilen Personality Test Based on Adjectives (SDKT)'nin, 5 alt gizil değişken ve gözlenen 40 değişkeni (observed variable) ne kadar açıkladığı belirlenmeye çalışılmıştır. Gözlenemeyen değişkenler olan Nevrotiklik (N), Dışa Dönüklük (DD), Gelişime Açıklık (GA), Uyumluluk (U) ve Sorumluluk (S) elips, faktörleri temsil eden gözlenen değişkenler ise dikdörtgen ile gösterilmektedir. Şekil 1'de örtük değişkenler üzerindeki faktörlere ilişkin "Model ve Standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri", Şekil 2'de ise "Standardize Edilmemiş t-Değerleri" gösterilmektedir.

Şekil 1, faktör yükü düşük olan ve diğer örtük değişkenlerle hata kovaryansları ilişkili olan 13 değişken atıldıktan sonra kalan 27 gözlenen değişkenle yeniden yapılan DFA sonuçlarını yansıtmaktadır. Üst-düzye gizil değişken olan SDKT'den ikinci-düzye gizil değişkenler (N), (DD), (GA), (U) ve (S) değişkenlerine doğru ve ikinci düzey gizil değişkenlerden de örtük değişkenlere (dikdörtgen kutulara) doğru çıkan oklar, gizil ve gözlenen değişkenlerin ilişkisine işaret etmekte ve açıklayıcı faktör analizindeki faktör yüklerine denk gelmektedir. Şekil 1'de yer alan model ve standardize edilmiş çözümleme değerleri incelendiğinde, üst-düzye gizil değişken olan SDKT'nin ikinci-düzye değişkenler olan (N) (DD), (GA), (U) ve (S) gizil değişkenlerini açıkladığı anlaşılmaktadır. İkinci düzey gizil değişkenlerden Nevrotiklik (N) dışında tüm değişkenlerin hem yüksek düzeyde hem de bir birine yakın oranlarda üst-düzye değişken (SDKT) ile ilişkili olduğu gözlenmektedir. Gizil değişkenlerden; Nevrotiklik $|-0.16|$, Dışa Dönüklük $|0.77|$, Gelişime Açıklık $|0.85|$, Uyumluluk $|0.72|$ ve Sorumluluk $|0.76|$ oranlarında ilişki göstermektedir. İkinci düzey değişkenlerden Nevrotiklik (N) değişkeninin SDKT ile negatif bir ilişki göstermesinin nedeni, Nevrotiklik'in normal olmayan, hastalıklı bir kişilik özelliği olmasından kaynaklanmaktadır. Şekil 1'de yer alan ikinci düzey gizil değişkenlerden dikdörtgen kutulara doğru çıkan oklar, örtük/gizil değişkenlerin gözlenen değişkenlerle ilişkisine işaret etmektedir. (N) örtük değişkeninin en zayıf temsilcisi konumunda bulunan N5 değişkeninin değeri 0.47 iken en güçlü temsilci konumunda olan N6 değişkeninin değeri 0.64'tür. Benzer şekilde (DD) örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri 0.36 ile 0.87 arasında (GA)'nın gözlenen değişkenleri 0.56 ile 0.75 arasında (U)'nun gözlenen değişkenleri 0.60 ile 0.73 arasında ve (S)'nin ise 0.62 ile 0.87 arasında değişmektedir. Bu değerler her bir maddenin kendi örtük değişkeni için önemli olduğunu göstermektedir. Faktör yükü ya da önem düzeyi 0.30'un altında olan ve başka örtük değişkenlerle ilişki gösteren 13 örtük değişken DFA sonucunda atılmış olmasının, modeli güçlendirdiği söylenebilir. Şekil 1'de yer alan ve modelin sağında bulunan çift yönlü oklar ise gözlenen değişkenlerin hataları arasındaki kovaryans tanımlamalarını göstermektedir (En düşük; 0.25; En yüksek; 0.87). Yapılan DFA sonucunda gözlenen değişkenlerin hata varyansları arasında karşılıklı ilişkiler bulunmuştur. Değişkenlerin hataları arasındaki bu ilişkiler, değişkenlerin açıklayamadığı varyanslar aracılığıyla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Gözlenen değişkenlerin hataları arasındaki bu ilişkiler, görüş alınan uzmanlara göre kişilik özelliklerinin önemli göstergeleri olarak değerlendirildikleri için modele eklenmiştir.

Şekil 1: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testine Yönelik Model ve Standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri

Şekil 2’de yer alan t-değerleri örtük değişkenlerin hem üst düzey örtük değişkenle hem de gözlenen değişkenlerle arasındaki ilişkiyi ifade eden önemli bir parametredir. Modelde yer alan t-değerleri incelendiğinde, üst-düzye gizil değişken olan SDKT’nin ikinci-düzye değişkenler olan (N) (DD), (GA), (U) ve (S) gizil değişkenleriyle anlamlı ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. Anlamlılık düzeyi 0.05 alındığında t-değerinin 1.96 ve üzerinde olması anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Şekil 2’de belirtilen sonuca göre ikinci düzey gizil değişkenlerin tümünün hem yüksek düzeyde hem de bir birine yakın oranlarda üst-düzye gizil değişken (SDKT) ile ilişkili olduğu söylenebilir. SDKT ile en düşük ilişki N ($t=2.60$) arasında iken, en yüksek ilişki (GA) ($t=11.59$) arasındadır.

Şekil 2: SDKT'ine ilişkin Standardize Edilmiş t-Değerleri

Şekil 2'de yer alan t-değerleri ikinci düzey örtük değişkenlerle, gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiyi de ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Şekil 2'de (N) ikinci düzey gizil değişkeni ile gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik t-değerleri 5.93 ile 8.57 arasında değişmektedir. Anlamlılık düzeyi 0.01 alındığında t-değerinin 2.58 ve üzerinde olması anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Anlamlılık düzeyi sosyal bilimlerde genellikle 0.05 olarak alındığı için t-değerinin 1.96 ve üzerinde bulunması, düşük olduğunda ise bu maddelerin atılması gerekmektedir. Bu durumda modelde yer alan ikinci-düzyen diğer gizil değişkenlerle [(DD), (GA), (U) ve

(S)], kendi gözlenen değişkenlerinin tümü 1.96'dan yüksek olması nedeniyle (en düşük $t = 6.97$; en yüksek = 12.75), atılması gereken ilave bir madde bulunmadığı düşünülerek, modelde yer alan tüm maddelerin kişilik özelliklerinin göstergeleri olabileceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte, standardize edilmiş çözümlene ve standardize edilmemiş t-değerleri sonuçlarına bakılarak, modelin ve ölçek maddelerinin bir üst-düzyer ve 5 faktörlü bir yapı oluşturduğuna dair yoruma gitmenin doğru olmadığı, ilave kanıtlara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Tablo 1'de ilave kanıt olarak Modele İlişkin Uyum İndeksleri verilmektedir.

Tablo 1: Modelin Uyum İyiliğine İlişkin Doğrulatoryıcı Faktör Analizi Sonuçları

Model	χ^2	SD	AGFI	GFI	NFI	CFI	IFI	RMR	SRMR	RMSEA	% 90 CI RMSEA
Beş faktör modeli	629.52	321	0.93	0.95	0.92	0.96	0.96	0.078	0.032	0.040	0.029

Uyum iyiliği indeksleri, bir modelin veri ile uyum ya da uyumsuzluğunu belirlemek için kullanılmaktadır. Modelin veri uyumuna ilişkin hesaplanan uyum iyiliği indekslerinden Ki kare (χ^2), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), CFI (Comparative Fit Index), IFI (Incremental Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index) ve AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index) değerleri incelenmiştir.

DFA sonuçlarına göre $\chi^2=629,52$ ($df = 321$, $p>.05$) ve χ^2 / sd değeri 1.96'dır. Ki kare Değerinin, Serbestlik Derecesine bölümünden elde edilen oranın 2.00'den küçük olması yüksek düzeyde iyi uyuma işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle SDKT örtük değişkeninin beş faktörlü yapısı ile 27 madde ile toplanan veriler arasında kabul edilebilir bir uyum olduğunu göstermektedir. Ancak ki-kare değerinin örnekleme duyarlı olması ve çeşitli sınırlılıkları nedeniyle diğer uyum indekslerinin de modelin uyumu açısından incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Diğer uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA'nın |0.04|, GFI'nın |0.95|, AGFI'nın |0.93|, RMR'nin |0.078| ve SRMR'nin de |0.032| olduğu belirlenmiştir. |0.00| ile |0.08| arasındaki RMSEA değeri iyi bir uyumun göstergesi olmakla birlikte, 0.06 kesme noktası olarak kabul edilmektedir. GFI ve AGFI değerleri 0.00 ile 1.00 arasında değer almakta ve 0.00 uyum olmadığını 1.00 ise mükemmel uyum olduğunu göstermektedir. Bu değerlerin 0.90'a eşit ve büyük olması iyi bir uyuma işaret etmektedir. RMR veya SRMR değerlerinin 0.05'ten küçük olması iyi bir uyuma, .08'den küçük olması ise kabul edilebilir bir uyuma işaret etmektedir. Çalışmada elde edilen değerlerin, yukarıda belirtilen kesme noktalarına eşit ve yakın olmasının modelin yapısı ve veriler arası iyi bir uyumu işaret ettiği söylenebilir. Buna dayalı olarak da Sıfat Temelli Beş Faktörlü kişilik ölçeğinin bireylerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla 27 göstergeden (gözlenen değişken) oluşan beş faktörlü yapısının kuramsal olarak desteklendiği, yani ölçmek istediği amacı ölçmeye uygun olduğu söylenebilir.

Güvenirlikle İlgili Bulgular

Başlangıçta 40 madde olarak hazırlanan veri toplama aracı, yapılan DFA sonucu 13 maddesi atılarak 27 maddeye indirilmiştir. Ölçme aracı 27 maddeye indirildikten sonra kalan maddeler için güvenilirlik çalışmalarına geçilmiştir. Güvenirlik çalışması olarak ölçme aracının iç tutarlılık hesaplamalarına bakılmıştır. Tablo 3'te ölçek madde ve boyutlarına ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma, madde toplam korelasyonları ile Cronbach Alpha ile Split Half (testi yarılama) güvenilirlik sonuçları verilmektedir.

Tablo 2: Ölçek Maddeleri Aritmetik Ortalamalar, Standart Sapmalar, Toplam Madde Korelasyonları ile Cronbach Alpha and Testi Yarılama Güvenirlik Sonuçları

Öğeler	Maddeler	\bar{X}	Ss	Madde-Toplam r	Cronbach Alpha	Testi yarılama
1. Nevrotiklik	N1	4.73	1.76	.49	.77	.70
	N2	4.35	2.00	.45		
	N4	5.29	1.59	.40		
	N5	4.83	1.89	.42		
	N6	4.82	1.66	.51		
2. Dışa Dönüklük	DD1	3.88	1.90	.39	.84	.84
	DD2	3.08	1.52	.65		

	DD6	3.23	1.62	.73		
	DD7	3.24	1.68	.69		
	DD8	2.56	1.41	.65		
	DD9	2.61	1.52	.67		
3. Gelişime Açıklık	GA2	2.39	1.54	.49		
	GA3	2.33	1.35	.53		
	GA4	2.98	1.68	.57	.77	.78
	GA5	2.33	1.38	.48		
	GA7	2.63	1.49	.62		
4. Uyumluluk	U2	2.11	1.32	.47		
	U3	2.29	1.33	.54		
	U5	2.09	1.42	.62	.78	.80
	U6	2.19	1.31	.62		
	U7	1.96	1.19	.64		
5. Sorumluluk	S1	3.02	1.87	.50		
	S2	2.28	1.44	.63		
	S4	2.99	1.75	.56	.82	.80
	S5	2.42	1.42	.58		
	S6	2.81	1.58	.65		
	S7	2.79	1.61	.67		
					.85	.83

Tablo 2 incelendiğinde ölçeğin tümü için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısının 0,85 olduğu görülmektedir. Alt öğeler için ise sırasıyla Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları; 1. Öğ: **0.77**; 2. Öğ: **0.84**; 3. Öğ: **0.77**; 4. Öğ: **0.78** ve 5. Öğ: **0.82**'dir. Benzer şekilde ölçeğin geneli için testi yarılama güvenirliliği **0,83**'tür. Alt öğeler için ise sırasıyla; 1. Öğ: **0.70**; 2. Öğ: **0.84**; 3. Öğ: **0.78**; 4. Öğ: **0.80** ve 5. Öğ: **0.80**'dir. Her iki güvenirlilik sonuçları birlikte değerlendirildiğinde hem iç tutarlılık hem de testin iki yarısı arasındaki tutarlılık açısından veri toplama aracının yüksek düzeyde güvenirliliğe sahip olduğu söylenebilir. Tablo 4'te ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon matrisi verilmektedir.

Tablo 3: Ölçeğin Alt Boyutları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Matrisi

Ögeler	Nevrotiklik	Dışa Dönüklük	Gelişime Açıklık	Uyumluluk	Sorumluluk
Nevrotiklik	1.00	.09	.10	.04	-.01
Dışa Dönüklük	.09	1.00	.77	.60	.72
Gelişime Açıklık	.10	.77	1.00	.68	.73
Uyumluluk	.04	.60	.68	1.00	.69
Sorumluluk	-.01	.72	.73	.69	1.00

Tablo 3'ün incelenmesinden Nevrotiklik ve Dışa Dönüklük dışındaki alt boyutların arasında yüksek düzeye yakın korelasyon bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Nevrotiklik'in negatif bir kişilik özelliğini yansıtmamasından kaynaklanmaktadır. Nevrotiklik alt boyutunda yer alan sıfatlar daha fazla saldırganlık, uyumsuzluk ve tutarsızlık davranışlarını içerdiğinden diğer alt boyutlarla ters yönde korelasyon göstermektedir. Zira Nevrotiklik kişilik özelliklerinin diğer boyutlarla ilişkisi yüksek ve pozitif yöndedir.

Son olarak ölçme aracının güvenirliliğinin bir başka göstergesi olarak, ayırt ediciliğine bakılmıştır. Ölçme aracındaki kişilik özelliklerine en yüksek oranda sahip olan öğretmen adayları ile bu kişilik özelliklerine en alt düzeyde sahip olan öğretmen adaylarının puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Tablo 4'te Üst % 27 ve Alt % 27 Gruplarının Ölçek Maddelerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız t-Testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 4: Üst%27 ve Alt%27 Gruplarının Ölçek Maddelerine İlişkin Puanlarının Karşılaştırılması (t testi)

Gruplar	N	\bar{x}	ss	$\bar{x} - \bar{x}^2$	Sd	t	P
Üst %27	143	116.88	14.89	55.77	160	33.98	0.001
Alt %27	143	61.11	6.91				

P<0.05

Tablo 4'ün incelenmesinden de anlaşıldığı gibi sıfatlara dayalı beş faktörlü kişilik ölçeğinden en yüksek puan alan ve ilk % 27'de yer alan öğretmen adaylarının aritmetik ortalamaları ($\bar{x} = 116,88$) ile en düşük puan alan son % 27'de yer alan öğretmen adaylarının aritmetik ortalamaları ($\bar{x} = 61,11$) arasında farklılık gözlenmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız t-testi sonucuna göre gruplar arasındaki bu farklılık $\alpha = 0,05$ düzeyinde manidardır ($t = 33,98$; $p < 0,05$). Yani ölçme aracının farklı kişilik özelliklerine sahip öğretmen adaylarını tespit edebildiği ya da ölçekte yer alan kişilik özelliklerinin ayırt edici olduğu söylenebilir ve tüm bu bulgulara dayalı olarak da ölçme aracının güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu ifade edilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Bacanlı ve Diğerleri (2009) tarafından Beş Faktörlü Kişilik kuramı temel alınarak geliştirilen "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" nin geçerlilik ve güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin geçerliliği Doğrulamalı Faktör Analiziyle farklı uyum iyiliği indeks değerleri incelenerek, güvenilirliği ise Cronbach Alpha ve Testi Yarılama yöntemleri ile incelenmiştir.

2015-2016 eğitim yılında YTÜ ile MÜ Eğitim Fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 529 öğretmen adayı üzerinde yürütülen uygulamada, katılımcılardan iki zıt kutup olarak verilen sıfat çiftlerinden kendilerini yakın hissettikleri taraftaki ilgili boşluğu işaretlemesi istenmektedir. Katılımcılar yedi seçenek halinde verilen zıt kutuplu sıfatlara (1) Çok uygun, (2) Oldukça uygun, (3) Biraz uygun, (4) Ne uygun, ne uygun değil, (5) Biraz uygun, (6) Oldukça uygun ve (7) Çok uygun seçeneklerinden birisini işaretleyerek cevap vermektedirler.

Orijinali 40 madde olarak hazırlanan veri toplama aracının 13 maddesi, yapılan DFA sonucu incelemeye çıkarılmış ve ölçek 27 maddeye indirilmiştir. Ölçme aracı 27 maddeye indirildikten sonra kalan maddeler için güvenilirlik çalışmalarına geçilmiştir. Ölçeğin tümü için elde edilen Cronbach Alfa Güvenilirlik katsayısının 0.85, Testi Yarılama Güvenilirliğinin 0.83 olması sebebiyle veri toplama aracının yüksek düzeyde güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. Boyutlar bazında yapılan güvenilirlik testi sonuçlarına göre ise Nevrotiklik boyutunun 0.77'lik Cronbach Alpha katsayısı ile 0.70'lik Split Half değerleri ile iç tutarlılık katsayısı en düşük boyut olduğu görülmüştür.

LISREL 8.51 programı aracılığıyla yapılan doğrulamalı faktör analizi (confirmatory factor analysis) ve modele ilişkin uyum indekslerinin incelenmesi sonucunda, modelin beş faktörlü yapısının olduğu, Nevrotiklik (N) dışındaki tüm gizil değişkenlerin hem yüksek düzeyde hem de bir birine yakın oranlarda üst-düzye değişken (SDKT) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Nevrotiklik boyutundaki söz konusu farkın onun normal olmayan, hastalıklı bir kişilik özelliği olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bacanlı ve Diğerleri (2009), "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" nin geliştirilme çalışmasında en fazla madde ekleyip çıkarılan boyutun Nevrotiklik boyutu olduğunu ve en düşük iç tutarlılık katsayısının yine bu boyutta tespit edildiğini aktarmaktadır. Bu çalışmada da doğrulamalı faktör analizi sonucunda en fazla uyumu bozan maddeler bu boyutta gözlenmiştir. Araştırmada nevrotik kişilik özelliğini en çok; *sabırsız davranışlar*, *sinirlilik* hali, *karamsar* bakış açısı, *huzursuz* görünüm ve *tutarsız* hal ve hareketler temsil ederken, *tedirgin* ve *kaygılı* davranışlar sergilemenin nevrotik kişilik özelliğiyle tam olarak uyum iyiliği oluşturmayabileceği ortaya çıkmıştır. Mete (2006) nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerinin kronik yorgunluk, baş ağrısı, uyuyamama, görme zorlukları ve iştahsızlık gibi fiziksel belirtilerden bir ya da birkaçından şikâyetçi olduklarını vurgulamakta, nevrotik eğilimlerin, kendi benliğini olduğu gibi kabul edememe, mükemmeliyetçi olma, eleştiriye açık olmama gibi davranışları da içerdiğini ifade etmektedir. Güleç (2006) ise, nevrotik kişilik bozukluğunun, gerçeği değerlendirme yeteneğini tam olarak bozmadığını, bu kişilerde ciddi bir anti sosyal davranış bozukluğunun gözlenmediği, daha çok psiko sosyal stres faktörleriyle ilişkili olarak bu bozuklukların ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu yüzden sinirlilik halinin bireyin duygusal tutarlılığına yansıdığı ifade edilmektedir. Kişinin sinirli olup olmaması, kendine güven derecesi, kuruntulu olması, mahcup olması ve

endişeli olması gibi özellikler bu boyutun kapsamı içerisindedir. Ayrıca korku, üzüntü, öfke ve suçluluk gibi negatif duygulara genel bir eğilimi ve psikolojik sıkıntılara karşı duyarlılığı olan kişiler de bu boyut içinde yer alabilmektedirler. Costa ve McCrae (1995) nevrotik kişilikteki bireylerin en çok güvensiz, endişeli, içine kapanık gergin ve sinirli özellikler sergilediklerine işaret etmektedir. Buna göre, bu çalışmada nevrotik boyuta ilişkin kişilik özelliğiyle ilgili ulaşılan sonuçlar Bacanlı ve diğerleri (2009)'nin elde ettiği sonuçlarla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca bu boyutun diğer boyutlarla negatif ilişki ortaya koyması ve kapsamı; literatürde bu kişilik özelliğinin farklı nedenlerden dolayı çelişkili ilişkilere yol açabileceği görüşünü desteklemektedir. Doğan (2013) tarafından yapılan ve beş faktör kişilik özellikleri ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada da nevrotiklik ile diğer boyutlar arasında söz konusu negatif durum, tespit edilmiştir. Sonuç olarak nevrotik kişilik özelliğinin; depresif davranışlar, kaygı, inişli çıkışlı yaşama gibi özellikleri içermesi sebebiyle diğer boyutlardan ayrıldığı söylenebilir.

Ölçekte yer alan ikinci kişilik özelliği yani dışadönüklük ise daha çok çalışmada; *sosyal, atak, öne çıkan, canlı, coşkulu ve etkililik* özellikleri açısından ön plana çıkmıştır. *Delidolu, neşeli ve baskın* olma özellikleri ise dışadönüklüğün diğer özelliklerine göre daha az uyum iyiliği indeks değerleri üretmiştir. Dışadönük bireyler pozitif, sosyal, enerjik, neşeli ve diğer insanlara karşı kayıtsız olmayan kişilerdir (Bono ve diğ., 2002). Genelde olumlu duygulara sahiptirler ve diğerlerinin ortaklığını arama eğilimi gösterirler. Yani bu özellik dış dünyayla açık bir etkileşim ile kendini göstermektedir. Dışadönükler insanlarla olmaktan hoşlanırlar, genellikle enerji dolu olarak tanımlanırlar (Tabak ve diğ., 2010), hareket-odaklıdır, grup içinde-konuşmayı severler, kendilerini öne çıkarırlar ve ilgi çekerler. Ayrıca, sosyaldirler, çeşitli gruplara ve eğlence partilerine katılmayı severler, çok sayıda arkadaşları vardır. Heyecan ve coşkuyu tercih eden, tehlikeli durumlara atılmaktan çekinmeyen, ani karar verip atak davranabilen, şaka yapmaktan ve konuşmaktan hoşlanan kimselerdir. Kolay iletişim kurarlar, kolay arkadaş edinirler, geçimli, iyimser, gülmeyi ve güldürmeyi seven insanlardır (Tatlıoğlu, 2014). Buna göre çalışmada bu kişilik özelliğini yansıtan ve öne çıkan sıfatların, literatürde de ifade edilen, öne çıkan sıfatlarla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Gelişime açıklık, sıfatlara dayalı beş faktörlü kişilik ölçeğinin üçüncü boyutunu oluşturmaktadır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar bu kişilik özelliğini; *hayal gücü kuvvetli, geniş görüşlü, yenilikçi, meraklı, ilgileri geniş, yeni ilişkilere açık olma* özelliklerinin daha yüksek düzeyde temsil ettiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte *sanatla ilgili olma* ve *liberal olma* özelliklerinin ise bu kişilik özelliğini daha az temsil ettiği ve diğer özelliklerle ilişki düzeyleri daha düşük çıkmış ve uyum iyiliği indeks değerlerini azalttığı için bu boyuttan çıkartılmıştır. Gelişime açıklık genelde hassas, esnek, meraklı, estetik, yaratıcı, kültürlü, entelektüel olma ve sanatsal düşünme (Bitlisli ve diğ., 2013; Karaman ve diğ., 2010; Tatar ve diğ., 2014) gibi özellikleri içermektedir. (Howard ve Howard (1998), gelişime açık olma boyutunun kişilerin dünyaya nasıl baktıklarını, belirli kalıplara takılıp takılmadıklarını, kendilerini geliştirmeye ve yeniliklere ne oranda açık olduklarını ortaya koyan bir boyut olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada ulaşılan ve ilişkili bulunan sıfatların gelişime açıklığı ifade eden kişilik özelliklerinin literatürle benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çalışmada dördüncü boyut olarak uyumluluk kişilik özelliğinin; *affedici, işbirliği yapan, uysal, hoşgörülü ve uzlaşmacı* özellikleri daha çok taşıdığı ancak *fedakârlık, alçakgönüllülük, merhametlilik ve yardımseverlik* davranışlarının ise bu kişiliği daha az temsil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. İnsanlarla ilgilenme ve empati kurabilme becerileri uyumluluk için önemli becerilerdir. Dede (2009) uyumluluğu, diğer insanlarla makbul ölçüde anlaşılabilir ve memnuniyet verici ve hoşnut edici ilişkiler kurabilme becerisi olarak tanımlamaktadır. Uyumlu bireyler insan doğası hakkında iyimser bir görüşe sahiptirler ve insanların dürüst, saygın, güvenilir olduklarına inanırlar. Bu yüzden başkalarıyla kolayca anlaşılabilir eğilimine, potansiyeline sahiptirler. Genel olarak literatürde (Bitlisli ve diğ., 2013; Karaman ve diğ., 2010; Tatlıoğlu, 2014 Tatar ve diğ., 2014) saygılı, arkadaşça, affedici, hoşgörülü, cömert, yardımsever ve diğerlerinin istekleriyle uzlaşmaya hazır olarak görüldükleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada fedakârlık, alçakgönüllülük, merhamet etme ve yardımseverlik özellikleri diğer boyutlarla ve kişiliğin ölçülemeyen başka özellikleriyle de ilişki ortaya koyduğu için üniversite öğrencilerinin yani öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin belirlenmesinde bu boyut altında yer verilmemesinin uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak kişiliğin beşinci boyutu olarak sorumluluk boyutu incelendiğinde ise bu kişilik özelliğini; *düzenli, sorumluluk sahibi, dikkatli, gayretli, hazırlıklı ve disiplinli* olma özelliklerinin daha fazla temsil ettiği, *hırslı* olma

özelliğinin ise daha az ilişki ortaya koyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mete (2006) bu kişilik özelliğinin bir hedefe dönük olmayı ifade ettiğini davranışlardaki; planlılık, sabır, motivasyon, organizasyon ve başarının bu faktörle ilişkili kavramlar olduğunu vurgulamaktadır. Bu özelliğe sahip kişiler amaçlıdırlar, iradeli dirler ve kararlılık gösterirler. Bilinçlilik, başarılı yönelim, düzenli çizgi, etkililik, organizasyonel olma, planlı, sorumlu, mükemmeliyetçilik ve çok çalışkanlığı kapsamaktadır. Bu faktörü bazı araştırmacılar, “başarı isteği” olarak kabul ederken, bazıları ise kendini organize edebilen, dikkatli olma alışkanlığı olan ve öz-disiplin becerisine sahip kişiler olarak görmektedir. Bu boyut ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğumuzu gösterir. Bu tipler yaşamlarında sorumlu, bağımlı, dikkatli, disiplinli, başarı kazanma güdüsü kuvvetli, azimli kişiliği ifade etmektedirler (Bitlisli ve diğ., 2013; Erdemir, 2000; Tabak ve diğ., 2010; Tatlıoğlu, 2014;). Literatürde yer alan sorumluluk kişilik özelliğiyle ilgili bu tanımlamalar genellikle bu araştırmada bu boyut için tanımlanan özelliklerle tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte bu araştırmada hırslı olma özelliği diğer boyutlarla ve kişiliğin ölçülemeyen başka özellikleriyle de ilişki ortaya koyduğu için öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin belirlenmesinde kullanılmamasının daha uygun olacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, 529 öğretmen adayı üzerinde uygulanan Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği, 27 madde ve beş faktörden oluşmaktadır. Bu boyutlardan Nevrotiklik (N)’de 5 madde, Dışa Dönüklük (DD)’te 6 madde, Gelişime Açıklık (GA)’ta 5 madde, Uyumluluk (U)’ta 5 madde ve Sorumluluk (S)’ta ise 6 madde yer almaktadır.

Araştırmadan elde edilen bütün bu sonuçlara göre, Bacanlı (2009) tarafından geliştirilen “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi” nin 27 göstergeden (gözlenen değişken) oluşan beş faktörlü yapısı ile öğretmen adaylarının kişilik özelliklerini belirlemek için “geçerli ve güvenilir bir ölçek” olduğu söylenebilir ve genelde üniversite öğrencilerinin, özeldense öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin belirlenmesinde kullanımı önerilebilir.

Not: Bu çalışma 13- 15 Mayıs 2016 tarihlerinde Antalya’da 10 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 7th International Congress on New Trends in Education – ICONTE’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Bacanlı, H.; İlhan, T. ve Aslan S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.

Baymur, F. (1993) *Genel psikoloji*. İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1993.

Bitlisli, Ö. G. F., Dinç, M., Çetinceli, Ö. G. E., ve Kaygısız, Ü. (2013). “Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Akademik Güdülenme İlişkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 18(2): 459-480.

Bono, Joyce E.; Boles, Terry L.; Dudge, Timothy A. and Lauer, Kristy J. (2002). The role of personality in task and relationship conflict. *Journal of Personality*, 70 (3), 1311-1344.

Bruck, Carly S. and Allen, Tammy D. (2003). The relationship between big five personality traits, negative affectivity, type a behavior, and work–family conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 63, 457–472.

Costa, P.T., Busch, Catherine M.; Zonderman, Alan B. ve McCrea, Robert R. (1986). Correlations of MMPI factor scales with measures of the five factor model of personality. *Journal of personality Assessment*, 50 (4), 640-650.

Costa, P.T., and McCrea, R.R. (1995): “Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory”, *Journal of Personality Assessment*, 64(1): 21-50.

Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14 (1), 56-64.

Durna, U. (2005). A ve B Tipi kişilik yapılarını ve bu kişilik yapılarını etkileyen faktörlerle ilgili bir araştırma, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (1), 276- 290.

Erdemir, Ferah (2000). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık Düzeyi ve Bazı Sosyo-Demokratifik Etmenlerin Yaşam Doyumuyla İlişkisi. VI. Ulusal Psikoloji Kongresi. Koç Üniversitesi, 19 -22 Haziran, 2000.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı*, (Çev: B. Üstün - V. Şar), Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Goldberg, Lewis R. (1992). The development of markers for the big-five factor structure. *Psychological Assessment*, 4 (1), 26-42.

Greenberg, J. (1999). *Managing behavior in organizations*. (2. Basım), ABD: Prentice Hall New Jersey.

Güleç, Cengiz (2006). *Psikiyatrinin A-B-C'si*. İstanbul: Say Yayınları.

Gülgöz, S. (2002). Five-factor model and NEO-PI-R in Turkey. A. J. Marsella (Series Ed.), R. R. McCrae ve J, Allik (Eds.), *The Five-Factor Model Across Cultures*, p.1-23.

Howard P.J. ve Jane M. Howard (1998), *The Big Five Quickstart an Introduction To The Five Factor Model of Personality For Human Resource Professionals*.

Karaman, N. G., Doğan, T., ve Coban, A. E. (2010). "A Study to Adapt the Big Five Inventory to Turkish", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2): 2357-2359.

McAdams, DP. and Olson, BD. (2010). Personality development: continuity and change over the life course. *Annu Rev Psycho*, 61, 517-542.

McCrae, Robert R. and Costa, Paul T. (2006), A five-factor theory perspective on traits and culture, *Psychologie Française*, 51, 227-244.

Merdan, E. (2013). Beş faktör kişilik kuramı ile iş değerleri ilişkisinin incelenmesi: bankacılık sektöründe bir araştırma, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, sayı 7.

Mete, Cengiz (2006). İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Morsünbül, Ü. (2014). Hızlı büyük beşli kişilik testi Türkçe versiyonu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, *Düşünen Adam, The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 316-322.

Somer, O. (1998). Türkçe'de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.

Somer, O. ve Goldberg, L. R. (1999). Personality processes and individual differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 431-450.

Somer, O.; Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2001). Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE). İzmir: Ege Üniversitesi.

Somer, O.; Korkmaz, M.ve Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-I: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 21-33.

Stevens, Charles. D. and Ash, Ronald A. (2001). Selecting employees for fit: personality and preferred managerial style, *Journal of Managerial Issues*, 13, (4), 500-517.

Şimşek Ö. F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş-temel ilkeler ve LISREL uygulamaları. Ankara: Ekinoks.

Tabak, A., Basim, H. N., Tatar, İ., & Çetin, F. (2010). İzlenim yönetimi taktiklerinde beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: savunma sanayiinde bir araştırma. *Ege Akademik Bakis*, 10(2), 539.

Tatar, A., Bildik, T., Saltukođlu, G., & Dinçel, M. G. (2014). Klinik Olmayan Örneklemde Beş Faktör Kişilik Envanteri Belirti Tarama Amaçlı Kullanılabilir mi?: Ön Çalışma. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (4), 181-199.

Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 2014(XVII).

Tomrukçu, B. (2008). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Değerleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Vecchio, R.P. (1988). *Organizational Behavior*. ABD: The Dryden Press International Edition.

Yürür, S. (2009). Yöneticilerin çatışma yönetim tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin analizine yönelik bir araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (1), 23-42.